

سیرت جاودانه

ترجمه و تلخیص کتاب الصحیح من سیرة النبی الاعظم (ص)

دکتر محمد سپهری

(جلد اول)

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه : سیرت جاودانه

ترجمه و تلخیص : الصحیح من سیرة النبی الاعظم (ص)

پژوهشکده: فرهنگ و مطالعات اجتماعی ، گروه علمی: تاریخ و تمدن ، مترجم: دکتر محمد سپهری ،

ناظر علمی: محمد امیر شیخ نوری

موضوع اصلی: تاریخ اسلام

موضوع فرعی: زندگانی و سیره رسول اکرم(ص)

مدت انجام تحقیق: ۲ سال

فهرست

- پیشگفتار..... ۱۹
- سخن نخست..... ۲۱
- بخش اول - مباحث مقدماتی..... ۲۷
- فصل اول - پیغمبر (ص) در روایات مکتب خلافت..... ۲۹
- صفات پیامبر(ص)..... ۲۹
- فصل دوم - سیاست‌های ریشه‌کنی..... ۳۷
۱. اسوه و قدوه..... ۳۷
۲. منع از تدوین حدیث..... ۴۲
- أ. منع از حدیث در عهد رسول خدا(ص)..... ۴۲
- ب. منع از حدیث پس از رحلت پیغمبر (ص)..... ۴۳
- فصل سوم - شخصیت‌های جایگزین..... ۴۹
- مفتیان پس از خلفای نخستین..... ۵۳
- شیوه‌های دیگر..... ۵۵
- أ. تشویق شعر و شاعران..... ۵۶
- ب. آموزش انساب..... ۵۷
- ج. اهل کتاب، جایگزین نمونه و موقرتر..... ۵۸

۱. اجازه کلی ۶۱
۲. تورات خوانی ۶۲
۳. ترویج علم آموزی از اهل کتاب ۶۲
۴. ارجاعات صریح ۶۳
- شاگردان کعب الاحبار ۶۳
- رشوه‌های کعب ۶۵
- أ. کعب الاحبار و خلافت علی(ع) ۶۵
- ب. لقب فاروق ۶۶
- ج. تمجید کعب الاحبار از ابوهریره ۶۶
- د. کعب الاحبار و ابن عباس ۶۶
- ه. تمجید کعب الاحبار از پسر عمرو عاص ۶۷
- فصل چهارم - نقش قصه‌گویان در تاریخ اسلام ۶۹
۱. قصه و قصه‌گویی در مکتب خلافت ۷۰
- أ. قصه‌گویی یک منصب رسمی ۷۱
- ب. حاکمان و قصه‌گویان ۷۴
- ج. قصه‌گویان در خدمت سیاست ۷۶
- د. جسارت و نفوذ قصه‌گویان ۷۷
- ه. چهره حقیقی قصه‌گویان ۷۹
۲. قصه و قصه‌گویی در مکتب امامت ۸۲
- أ. ائمه(ع) و تدوین و روایت حدیث ۸۳
- ب. موضع ائمه(ع) در قبال اسرائیلیات ۸۴
- ج. شیعه، رویارویی با اسرائیلیات ۸۵
- د. علی(ع) و رویارویی با قصه‌گویان ۸۷

- ه. انمه اطهار(ع) و رویارویی با قصه گویان..... ۸۹
- و. بیروان خطّ علی(ع)..... ۹۰
- ز. شرط قصه گویی..... ۹۲
- ح. امتحان قصه گویی..... ۹۳
- فصل پنجم - انگیزه ها و اهداف..... ۹۵
۱. مقام خلیفه..... ۹۵
۲. تنگناهای سخت..... ۹۶
۳. تأثیرپذیری از اهل کتاب..... ۹۹
۴. کینه توزی و دشمنی با علی(ع)..... ۱۰۰
- فصل ششم - آثار و نتایج..... ۱۰۳
- فصل هفتم - معیارهای حفظ انحراف..... ۱۱۹
- فصل هشتم - معیارها و ضوابط پژوهش علمی..... ۱۴۹
- ابزار پژوهش علمی..... ۱۴۹
- بخش دوم - پیش از بعثت..... ۱۶۱
- فصل اول - پیش از ولادت پیامبر(ص)..... ۱۶۳
۱. ویژگی های جغرافیایی شبه جزیره عربی..... ۱۶۳
۲. شهر نشینی در شبه جزیره عربی..... ۱۶۴
۳. اوضاع اجتماعی مردم عرب..... ۱۶۵
۴. زن در عصر جاهلی..... ۱۶۶
۵. علوم عرب..... ۱۶۷
۶. ویژگی ها و خصوصیات عرب..... ۱۶۹
- أ. مهمانداری و بخشندگی..... ۱۶۹
- ب. حمیت و عصیت..... ۱۷۰

- ج. شجاعت ۱۷۱
- د. شهامت، بی باکی و سرعت عمل ۱۷۱
- ه. غرور و عزت ۱۷۲
- و. وفای به عهد ۱۷۲
۷. بنای مکه ۱۷۳
- أ. بنای کعبه ۱۷۳
- ب. دعای ابراهیم ۱۷۴
- ج. تقدیس کعبه ۱۷۵
- د. کعبه و بت‌ها ۱۷۷
- ه. سرپرستی کعبه ۱۷۸
- فصل دوم - دوران کودکی و جوانی پیامبر(ص) ۱۸۱
۱. نسب پیامبر(ص) ۱۸۱
۲. ایمان پدران پیامبر(ص) ۱۸۱
- أ. پدر ابراهیم ۱۸۴
- ب. توجیه شگفت ۱۸۷
۳. میلاد پیامبر(ص) ۱۸۸
- أ. زادگاه پیامبر(ص) ۱۸۸
- ب. دوران شیرخوارگی ۱۸۹
- ج. چرا بادیه؟ ۱۸۹
۴. برادران رضاعی پیامبر(ص) ۱۹۰
۵. درگیری دایه‌ها ۱۹۲
۶. داستان شق صدر ۱۹۳
۷. فقدان پدر و مادر ۱۹۷

۸. کفالت و سرپرستی پیامبر(ص)..... ۱۹۸
۹. سفر نخست پیامبر(ص) به شام..... ۱۹۹
۱۰. شبانی و گوسفندچرانی..... ۲۰۲
۱۱. سفر دوم پیامبر(ص) به شام..... ۲۰۴
- فصل سوم - ازدواج با خدیجه (س)..... ۲۰۷
۱. مراسم خواستگاری..... ۲۰۷
۲. مهریه خدیجه..... ۲۰۹
۳. سنّ خدیجه به هنگام ازدواج..... ۲۱۰
۴. یتیم قریش، افسانه رسوا..... ۲۱۲
۵. ثروت خدیجه..... ۲۱۴
۶. خدیجه در میان زنان قریش..... ۲۱۴
۷. ازدواج‌های قبلی خدیجه؟..... ۲۱۵
۸. دو همسر عثمان..... ۲۱۸
۹. زینب دختر پیامبر(ص) یا پرورده او؟..... ۲۲۱
۱۰. رقیبان علی(ع)..... ۲۲۳
۱۱. هند ابن ابی هاله..... ۲۲۳
- فصل چهارم - از ازدواج تا بعثت..... ۲۲۷
۱. حضور پیامبر(ص) در جنگ فجار..... ۲۲۷
۲. حلف الفضول..... ۲۲۹
- أ. امویان و حلف الفضول..... ۲۳۰
- ب. اهداف و انگیزه‌های حلف الفضول..... ۲۳۲
۳. تولد امیرالمؤمنین علی(ع)..... ۲۳۳
- ولادت علی(ع) در کعبه..... ۲۳۵

۴. تجدید بنای کعبه ۲۳۷
- نصب حجرالاسود ۲۳۸
۵. ولادت فاطمه (س) ۲۳۹
- بخش سوم - از بعثت تا هجرت به حبشه ۲۴۳
- فصل اول - بعثت ۲۴۵
۱. دین پیامبر (ص) پیش از بعثت ۲۴۵
۲. بعثت ۲۴۷
- أ. تاریخ بعثت و چگونگی نزول قرآن ۲۴۸
- ب. دیدگاه ما ۲۵۰
- ج. آغاز وحی ۲۵۳
- فصل دوم - روایات آغاز وحی ۲۵۵
۱. آغاز وحی در روایات مکتب خلافت ۲۵۵
۲. بررسی روایات آغاز وحی ۲۶۰
- أ. سند روایات ۲۶۱
- ب. تناقض آشکار روایات ۲۶۳
- ج. فشار تا سر حد مرگ ۲۶۳
- د. ترس پیامبر (ص) و نقش ورقه و خدیجه ۲۶۵
- ه. نقش اهل کتاب ۲۶۶
۳. دیدگاه درست ۲۷۱
- فصل سوم - دعوت پنهانی ۲۷۷
۱. نخستین مسلمان ۲۷۷
۲. خدیجه نخستین زن مسلمان ۲۸۱
۳. سبقت ابوبکر ۲۸۱

۴. دعوت پنهانی ۲۸۵
- ا. مراحل دعوت ۲۸۵
- ب. دعوت پنهانی ۲۸۶
- ج. خانه ارقم ۲۸۷
- د. واکنش قریش ۲۸۸
۵. مسلمانی ابوذر غفاری ۲۸۹
- فصل چهارم - اسراء و معراج ۲۹۱
۱. تاریخ اسراء و معراج ۲۹۱
۲. اسراء و معراج در خواب یا بیداری؟ ۲۹۴
۳. اسراء و معراج در قرآن ۲۹۷
- فصل پنجم - انذار خویشاوندان ۳۰۱
۱. حدیث یوم الدار ۳۰۱
- مطابق روایت اسکافی ۳۰۲
- ابن تیمیه و حدیث یوم الدار ۳۰۳
۲. نکاتی مهم درباره حدیث انذار ۳۰۸
- ا. روایات نادرست ۳۰۸
- ب. جانشینی پیامبر (ص) در خانواده اش ۳۱۰
- ج. چرا انذار خویشاوندان؟ ۳۱۰
- د. علی (ع) در یوم الانذار ۳۱۱
- ه. موضع ابولهب ۳۱۲
- و. انذار چرا؟ ۳۱۳
- ز. سخن پیامبر (ص) در یوم الانذار ۳۱۵
- ح. برادر و وصی ۳۱۶

- فصل ششم - دعوت علنی ۳۱۷
۱. مأموریت جدید ۳۱۷
۲. مذاکرات بی‌ثمر ۳۱۹
- أ. مرحله نخست ۳۱۹
- ب. مرحله دوم ۳۲۰
- ج. مرحله سوم ۳۲۰
۳. پس از شکست مذاکرات ۳۲۱
۴. شکنجه‌های طاقت فرسا ۳۲۳
۵. نخستین شهید اسلام ۳۲۴
۶. در جستجوی پناهگاه ۳۲۶
۷. هجرت به حبشه ۳۲۸
- أ. امیر مهاجران ۳۳۰
- ب. نخستین مهاجر ۳۳۰
- ج. رقت عمر ۳۳۱
- د. هجرت ابوبکر ۳۳۱
۸. تلاش نومیدانه قریش ۳۳۴
۹. شورش علیه نجاشی ۳۳۷
۱۰. افسانه غرانیق ۳۳۸
- حقیقت امر ۳۴۵
- بخش چهارم - از مسلمانی حمزه تا بیعت عقبه ۳۴۷
- فصل اول - مسلمانی حمزه و عمر ۳۴۹
۱. مسلمانی حمزه ۳۴۹
۲. مسلمانی عمر ۳۵۲

- ۳۵۶..... ا. زمان .....
 ۳۶۰..... ب. فاروق .....
 ۳۶۰..... ج. خواندن عمر .....
 ۳۶۲..... د. شوکت اسلام .....
 ۳۶۴..... ه. نزول آیه .....
 ۳۶۵..... فصل دوم - شعب ابوطالب .....
 ۳۶۵..... ۱. محاصره اقتصادی و اجتماعی .....
 ۳۶۷..... ا. ثروت خدیجه و شمشیر علی (ع) .....
 ۳۷۰..... ب. حکیم بن حزام .....
 ۳۷۱..... ۲. شق القمر .....
 ۳۷۴..... گفتاری اجمالی در مورد شق القمر .....
 ۳۸۵..... ۳. نقض پیمان .....
 ۳۸۷..... ۴. پس از نقض پیمان .....
 ۳۸۷..... ۵. نمایندگان نصارا .....
 ۳۸۹..... فصل سوم - ابوطالب، مؤمن قریش .....
 ۳۸۹..... ۱. دوران‌دیشی و ایمان ابوطالب .....
 ۳۹۰..... ۲. مواضع ابوطالب (ره) .....
 ۳۹۲..... ۳. فداکاری‌های ابوطالب (ره) .....
 ۳۹۵..... ۴. در فراق ابوطالب و خدیجه .....
 ۳۹۹..... فصل چهارم - هجرت به طائف .....
 ۳۹۹..... ۱. در جستجوی پناهگاه .....
 ۴۰۰..... ۲. هجرت به طائف در کلام مورخان .....
 ۴۰۲..... ا. عداس .....

- ب. پناهندگی ۴۰۳
- ج. موقعیت طائف ۴۰۴
- د. نتایج سفر ۴۰۵
- فصل پنجم - دعوت قبایل و بیعت عقبه ۴۰۷
۱. خشک‌سالی و دعای پیغمبر (ص) ۴۰۷
۲. دعوت قبایل ۴۰۸
۳. دعوت فرزندان عامر بن صعصعه ۴۰۹
- أ. منصب امامت ۴۱۰
- ب. کوتاه‌بینی در هدف ۴۱۱
- ج. دین و سیاست ۴۱۲
۴. دستاوردهای دعوت از قبایل ۴۱۲
۵. ازدواج پیامبر (ص) با سوده و عایشه ۴۱۳
- أ. سن عایشه ۴۱۴
- ب. زیبایی و محبوبیت عایشه ۴۱۴
۶. اسلام در مدینه ۴۱۶
- أ. پیشگویی‌های اهل کتاب ۴۱۸
- ب. درگیری‌های اوس و خزرج ۴۱۸
- ج. تعالیم سهل و آسان ۴۱۹
- د. مردم یترب و اهالی مکه ۴۲۰
۷. بیعت نخست عقبه ۴۲۱
۸. بیعت دوم عقبه ۴۲۲
- أ. نقش عباس در بیعت عقبه ۴۲۴
- ب. دوازده نقیب ۴۲۶

- بخش پنجم - از مکه تا مدینه ۴۲۹
- فصل اوّل - مقدمات هجرت ۴۳۱
۱. اهداف و انگیزه‌ها ۴۳۱
۲. راز انتخاب مدینه ۴۳۳
۳. پیمان برادری مهاجران ۴۳۶
۴. آغاز هجرت ۴۳۷
- فصل دوم - هجرت رسول خدا(ص) ۴۳۹
۱. توطئه شوم ۴۳۹
۲. علی(ع) در بستر پیغمبر(ص) ۴۴۱
۳. قریش در جستجوی پیغمبر(ص) ۴۴۳
- أ. هزینه‌های هجرت ۴۴۴
- ب. برترین الگوی جانبازی ۴۴۵
- ج. قریش و علی(ع) ۴۴۵
۴. آیه غار ۴۴۷
۵. جانبازی در راه خدا ۴۵۰
۶. در راه مدینه ۴۵۲
۷. کرامات درخشان ۴۵۴
۸. هجرت امیرالمؤمنین(ع) ۴۵۵
۹. سیاست حکیمانه ۴۵۹
۱۰. استقبال از رهبر ۴۶۰
- بررسی و مناقشه ۴۶۱
- أ. ثنیہ الوداع در جهت شام ۴۶۱

- ب. استدلال شگفت ۴۶۲
- ج. رقص آستین ۴۶۳
۱۱. نفاق در مکه ۴۶۳
- فصل سوم - از قباء تا مدینه ۴۶۹
۱. پیامبر (ص) در قباء ۴۶۹
- ا. تأسیس مسجد قباء ۴۷۰
- ب. نماز جمعه در قباء ۴۷۱
۲. ورود پیامبر (ص) به مدینه ۴۷۲
۳. منزل پیامبر (ص) در مدینه ۴۷۴
۴. مسلمانی عبدالله بن سلّام ۴۷۵
- دو نکته مهم ۴۷۹
- فصل - چهارم پیش از استقرار در مدینه ۴۸۱
۱. بازگشت مهاجران حبشه ۴۸۱
۲. عایشه در خانه پیامبر (ص) ۴۸۳
- ا. استدلال جالب ۴۸۳
- ب. آغاز دوره‌ای جدید ۴۸۴
۳. آیه صلح ۴۸۵
۴. مسلمانی سلمان ۴۸۶
۵. گرده‌پاشی نخل ۴۸۸
- بخش ششم - از ورود به مدینه تا پایان جنگ بدر ۴۹۱
- فصل اول - اقدامات زیربنایی در مدینه ۴۹۳
۱. تأسیس تاریخ هجری ۴۹۳
- ا. تاریخ هجری به روایت مورخان ۴۹۴

- ب. دیدگاه برتر ۴۹۶
- ج. محرم، آغاز سال هجری ۴۹۷
- د. موافقان دیدگاه ما ۵۰۰
- ه. دیدگاه سهیلی ۵۰۳
- و. مستند دیدگاه ما ۵۰۵
- ز. بازگشت به آغاز ۵۱۹
۲. بنای مسجد مدینه ۵۲۱
- أ. پرداخت قیمت زمین ۵۲۲
- ب. سنگ‌های خلافت ۵۲۳
- ج. عثمان و عمار ۵۲۵
- د. مشارکت پیامبر(ص) ۵۲۸
- ه. مشارکت فعال زنان در ساخت مسجد ۵۲۹
- و. نماز جماعت زنان ۵۲۹
۳. پیمان برادری مهاجران و انصار ۵۳۰
- أ. شمار برادران ۵۳۲
- ب. برادری افراد همانند ۵۳۳
- ج. برادری علی(ع) ۵۳۴
۱. ابوتراب ۵۳۵
۲. حدیث خَلَّت ۵۳۶
- د. برادری سلمان ۵۳۶
- انکار اخوت ۵۳۷
- ه. در سایه سار برادری ۵۴۲
۱. جایگزین مناسب‌تر ۵۴۲

- ۵۴۳ ..... ۲. بالا بردن مناسبات انسانی
- ۵۴۳ ..... ۳. نقش برادری در سازندگی
- ۵۴۵ ..... ۴. منشور حکومت مدینه، مرزبندی روابط
- ۵۴۶ ..... ا. متن سند
- ۵۵۳ ..... ب. بررسی سند
- ۵۶۱ ..... ۵. عهدنامه حسن همجواری
- ۵۶۳ ..... فصل - دوم تشریح احکام
- ۵۶۳ ..... ۱. تشریح اذان
- ۵۶۶ ..... ا. فزونی یا کاستی؟
- ۵۶۸ ..... ب. بدعت
- ۵۶۹ ..... ۲. افزایش رکعات نماز
- ۵۷۰ ..... ۳. تشریح زکات اموال
- ۵۷۲ ..... ۴. تشریح زکات فطریه
- ۵۷۳ ..... ۵. تشریح روزه
- ۵۷۷ ..... فصل - سوم غزوه‌ها و سریه‌های پیش از بدر
- ۵۷۷ ..... ا. فرار از میدان جنگ
- ۵۷۸ ..... ب. سفارش پیامبر (ص) به سریه‌ها
- ۵۷۹ ..... ۱. سریه‌ها
- ۵۸۲ ..... ۲. غزوه‌ها
- ۵۸۳ ..... ۳. هدف سریه‌ها
- ۵۸۴ ..... ا. پیمان‌ها و قرارهای صلح و ترک مخاصمه
- ۵۸۴ ..... ب. اعمال فشار بر قریش
- ۵۸۵ ..... ۴. توصیه‌های پیغمبر (ص) به سریه‌ها

۵. فقط مهاجران ۵۸۶
- أ. وظیفه انصار، یاری پیامبر(ص) در خانه ۵۸۶
- ب. مسأله جنگ و صلح ۵۸۷
- ج. شرایط خاص انصار ۵۸۷
- د. وضعیت روانی مهاجران ۵۸۸
- ه. مردم عرب و خون ۵۸۹
- و. انصار و جنگ ۵۸۹
- فصل - چهارم جنگ بدر بزرگ ۵۹۱
۱. تلاش ناموفق قریش ۵۹۱
۲. حادثه به روایت مورخان ۵۹۲
- أ. خواب عاتکه ۵۹۵
- ب. اختلاف قریش ۵۹۷
۳. شورای جنگی ۵۹۹
- أ. رایزنی پیغمبر(ص) با یاران ۶۰۱
- ب. جنگ با قریش ۶۰۲
- ج. تربیت روانی ۶۰۳
- د. نگاهی به دیدگاه‌ها ۶۰۳
- ه. شادمانی و سرور پیغمبر(ص) ۶۰۴
۴. عده و غده ۶۰۷
- أ. مسلمان ۶۰۷
- ب. مشرکان ۶۰۸
- ج. آرایش سپاه ۶۰۸
- د. آرامش قبل از طوفان ۶۰۹

- ه. سایه بان یا جایگاه ویژه ۶۱۱
- و. مبارزخواهی ۶۱۳
۱. چشم رسول خدا(ص) درباره ابوطالب ۶۱۵
۲. آغاز نبرد با افراد خانواده ۶۱۵
۳. حق مسلمانان ۶۱۶
- ز. اوج درگیری ۶۱۷
- ح. فرشتگان در بدر ۶۱۷
- ط. پایان جنگ ۶۱۸
۴. تقسیم غنائم ۶۱۹
۵. متخلفان و غنائم بدر ۶۲۲
- أ. طلحة بن عبیدالله تیمی، و سعید بن زید عدوی ۶۲۲
- ب. عثمان بن عفان ۶۲۳
- ج. غارت فضایل ۶۲۴
۶. سرانجام اسیران بدر ۶۲۵
- رای درست ۶۳۲
- أ. ناله عباس در زنجیر ۶۳۳
- ۶۳۳ ..... فدیة و مسلمانی عباس
- ب. توطئه و ترور ۶۳۷
- ج. گردن بند خدیجه، آزادی زینب ۶۳۸
- د. فدک و گردن بند ۶۴۰
- ه. فدیة فرهنگی ۶۴۰
- و. رفتار با اسیران ۶۴۲
- ز. سوده دختر زمه ۶۴۲

۷. دستاورد غرور ۶۴۳
۸. مژده فتح ۶۴۴
۹. نتایج جنگ بدر ۶۴۵
۱۰. قهرمان بدر ۶۴۵
۱۱. کشته‌های قریش در چاه بدر ۶۴۸
۱۲. پاسدار پیغمبر (ص) ۶۴۸
۱۳. جنگ سرنوشت ۶۵۰
۱۴. امداد فرشتگان ۶۵۰
۱۵. شهدای انصار ۶۵۷
- فهرست اعلام ۶۵۹

پیشگفتار

انسان به‌طور فطری کمال‌جو و الگوخواه است. الگوپذیری انسان تا به‌جایی است که بدون اسوه، راه به کمال نمی‌برد. انسان در پی نمونه کامل و اسوه کمال‌یافته برتر است و از این‌رو به شناخت سیره، راه و روش، و زندگانی انسان‌های کامل و برجسته چون پیامبران، اولیاء، امامان و انسان‌های پاک‌باخته و متکامل محتاج است.

در پاسخ به همین نیاز فطری انسان برای اسوه‌طلبی و الگوخواهی است که قرآن بعنوان کتاب هدایت و برنامه زندگی متعالی، و پاسنخگوی نیازهای فطری انسان، با معرفی الگوهای خوب و بد در همه زمینه‌ها و شناسایی اصول ارزشی هر کدام، پیامبر اکرم (ص) را کامل‌ترین الگو و اسوه حسنه همه انسان‌ها در همه دوران‌ها معرفی می‌کند تا آنان که در جستجوی حق و حقیقت، و رستگاری هستند، در پیمودن راه کمال، از او پیروی کنند:

لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة لمن کان یرجو الله و الیوم الآخر (احزاب/ ۲۱).

امام علی (ع)، رسول خدا (ص) و خاندان حضرت را اسوه‌های کامل و شایسته پیروی معرفی و الگوپذیری از آن حضرت را بر همگان کافی دانسته است. (نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰)

مسلمانان چونان پیروان عاشق و علاقمند پیغمبر اکرم (ص) کوشیده‌اند تا مگر با تأسی و اقتدای به این الگوی برتر و سرمشق نیکو، راه رستگاری یابند و قله‌های کمال را درنوردند. از این‌رو اهتمام و عنایت ویژه‌ای به تدوین سیره و زندگانی آن حضرت نشان داده‌اند. چنان‌که مکاتب و سبک‌های گوناگونی در این زمینه وجود دارد و کتاب‌های بی‌شماری رونق‌بخش کتابخانه اسلامی، در بخش زندگانی و سیره رسول خدا (ص) بوده و هست و هر کدام ویژگی و شیوه خاص خود را دارد.

کتاب: الصحیح من سیرة النبی الاعظم (ص)، علاوه بر تبیین سیره و زندگانی رسول خدا (ص) به مثابه یک منبع ذی‌قیمت معرفت‌شناختی که مسلمانان می‌توانند

همه اعمال، رفتار و گفتار خود را از آن الگوبرداری کنند، به نقد و ارزیابی عالمانه حدیث در حوزه تاریخ و سیره می‌پردازد. نویسنده دانشمند این کتاب، علامه سید جعفر مرتضی عاملی که آثار قابل تقدیر دیگری نیز در همین حوزه دارد، بی‌تردید کتاب حاضر خود را به جهاتی کامل‌ترین، مفصل‌ترین و محوری‌ترین پژوهش خویش در قلمرو نقد و ارزیابی حدیث قرار داده است. الصحیح، از سوی محافل علمی مورد توجه اندیشمندان حوزه و دانشگاه قرار گرفته جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران را در این بخش به خود اختصاص داده است. نویسنده علاوه بر سبک ویژه در سیره‌نگاری که بر آموزه‌های کلامی و نقد و ارزیابی حدیث در حوزه تاریخ مبتنی است، در این زمینه اصول و مبانی راهبردی نوینی به خواننده ارائه می‌دهد؛ دیدگاه‌های ابتکاری ارزشمندی در شماری از حوادث و وقایع مهم و سرنوشت‌ساز تاریخ اسلام دارد. همین ویژگی‌های منحصر به فرد است که الصحیح را از دیگر کتاب‌های قدیم و جدید سیره ممتاز کرده است. از این بابت نیز می‌تواند الگوی مناسبی برای پژوهشگران و محققان ارجمند باشد.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در راستای اهداف علمی پژوهش خود و همگام با نهضت نرم‌افزاری و تولید علم و اندیشه، ترجمه و تلخیص کتاب: الصحیح من سیره النبی الاعظم (ص) را در دستور کار خود قرار داد و انجام این مهم را برعهده پژوهشگر محترم جناب آقای دکتر محمد سپهری واگذار کرد که تاکنون شماری از آثار علامه مرتضی را به فارسی ترجمه کرده و با سبک نگارش و اندیشه‌های استاد آشنا، و خود نیز در حوزه تاریخ و تمدن اسلامی دارای مطالعات تخصصی است.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ضمن تقدیر و تشکر از اعضای محترم شورای علمی گروه تاریخ و تمدن که در همه مراحل - از تصویب تا انجام طرح - عنایت ویژه‌ای به این اثر معطوف داشته‌اند، از مترجم ارجمند نیز که بخوبی از عهده کار برآمده، سپاسگزاری می‌کند.

امید است صاحبان قلم و اندیشمندان ارجمند این پژوهشگاه را بسا ارائه نظرات سازنده خویش در جهت نیل به اهداف متعالی فرهنگ و اندیشه اسلامی، و بسط و گسترش تعالیم دینی یاری دهند.

گروه تاریخ و تمدن

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

سخن نخست

سیره و مغازی و به عبارت دیگر، تاریخ و زندگانی حضرت محمد بن عبدالله (ص) همواره مورد عنایت و اهتمام ویژه مسلمانان بوده و هست و هر یک از مورخان و سیره‌نگاران بر پایه ذوق، سلیقه و علاقه و مطابق بینش و گرایش خود به تدوین و تألیف در این عرصه همت گماشته‌اند؛ چنان که امروزه انبوه بی‌شماری از نوشته‌های مختصر و مفصل به زبان‌های گوناگون در کتابخانه عمومی و خصوصی، در گوشه و کنار جهان وجود دارد که هر یک به بررسی و گزارش زاویه یا زوایای خاصی از زندگانی رسول خدا (ص) ویژگی دارد.

اهمیت جایگاه سیره و زندگانی رسول خدا (ص) آن چنان است که اصولاً تاریخ‌نگاری مسلمانان با تألیف و تدوین در همین حوزه آغاز شد و با اخذ شیوه‌های تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری اقوام و ملل دیگر خصوصاً ایرانیان، بیش‌ترین کتاب‌های خود را در این زمینه تألیف کردند. کتابخانه‌های اسلامی از این نظر غنای خاصی دارد که بایسته است، پژوهش‌گران به بررسی جنبه‌ها و گونه‌های مختلف آن همت گمارند.

هر چند مطابق قواعد زبان عربی، واژه «سیره» از «سیر» به معنی حرکت، راه رفتن روی زمین، گذشتن و عبور^۱ گرفته شده، بر نوع و چگونگی رفتار و نیز

۱. بنگرید: معجم مقاییس اللغة، ۱۲۰/۳؛ لسان العرب ۴۵۳/۶؛ المفردات فی غریب القرآن، ۲۴۷.

طریقه، هیأت و حالت^۱ دلالت می‌کند، اما کتاب‌هایی که زیر عنوان سیرهٔ رسول خدا(ص) نوشته شده، عموماً به گزارش رفتار سول خدا(ص) پرداخته، کمتر نوع و سبک رفتاری را که حضرت در عمل و روش برای رسیدن به مقاصد متعالی و اهداف رسالت خویش به کار می‌برد، بررسی و گزارش نموده‌اند. البته علاوه بر گزارش‌هایی که در لابلای متون مفصل پراکنده است، کتاب‌های جداگانه‌ای هم به همین جنبه پرداخته‌اند که هر چند به لحاظ شمار اندک است، اما برای شناخت این بخش از زندگی پیغمبر(ص) قابل استفاده تواند بود.

هدف و انگیزهٔ اصلی نویسندگان مسلمان، الگوسرداری و معرفی سیره و سنت پیغمبر(ص) برای پیروان حضرت بوده که مطابق تعالیم و آموزه‌های قرآنی، شخصیت رسول خدا(ص) را برترین الگوی رفتاری در زمینه‌های مختلف و حوزه‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی می‌دانند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا.^۲

قطعاً برای شما (در اقتدا به) رسول خدا سرمشقی نیکوست: برای آن کس که به خدا و روز بازپسین امید دارد و خدا را فراوان یاد می‌کند.

علامه سید محمد حسین طباطبایی(ره) بر همین پایه، رسول خدا(ص) را برای مسلمانان یک منبع، معدن و مرکزی دانسته است که می‌توانند همهٔ اعمال، رفتار و وظایف خود را از این منبع و معدن استخراج کنند.^۳

امام علی(ع) که خود دانش‌آموخته مکتب رسول خدا(ص) است، در این باره وصف دقیقی دارد که در این‌جا فقط ترجمهٔ کلام شیوای حضرت را

۱. بنگرید: اقرب الموارد، ۵۶۲/۱؛ المفردات فی غریب القرآن، ۲۴۷.

۲. احزاب (۳۳): ۲۱.

۳. المیزان، ۱۶ / ۲۸۸.

آورده، خوانندهٔ ارجمند را برای دیدن متن آن به نهج البلاغه حواله می‌دهیم. آن گرامی فرمود:

برای تو بسنده است که رسول خدا(ص) را مقتدا گردانی و راهنمای شناخت بدی و عیب‌های دنیا، و خوارمایگی و زشتی‌های فراوانش بدانی، که چگونه دنیا از هر سو بر او درنوردیده شد و برای دیگران گستریده؛ از نوش آن نخورد و از زیورهایش بهره نبرد...

پس به پیامبر پاکیزه و پاک(ص) خود اقتدا کن که در رفتار او خصلتی است آن را که زدودن اندوه خواهد و مایهٔ شکیبایی است، برای کسی که شکیبایی طلبد؛ و دوست‌داشته‌ترین بندگان نزد خدا کسی است که رفتار پیامبر(ص) را سرمشق خود کند، و به دنبال او رود؛ از دنیا چندان نخورد که دهان را پرکند و بدان ننگریست چندان که گوشهٔ چشم بدان افکند. تهیگاه او از همهٔ مردم دنیا لاغرتر بود و شکم او از همه خالی‌تر. دنیا را بدو نشان دادند، آن را نپذیرفت، و چون دانست خدا چیزی را دشمن می‌دارد، آن را دشمن داشت و چیزی را که خوار شمرده، آن را خوار انگاشت و چیزی را که کوچک شمرده، آن را کوچک داشت و اگر در ما نبود جز دوستی آنچه خدا و رسول، آن را دشمن می‌دارند و بزرگ دیدن آنچه خدا و رسول آن را خرد می‌شمارند، برای نشان دادن مخالفت ما با خدا کافی بود و سرپیچی ما را از فرمان‌های او آشکارا می‌نمود. او که درود خدا بر وی باد، روی زمین می‌نشست و به دست خود، پای افزار خویش را پینه می‌بست و جامعهٔ خود را خود وصله می‌نمود و بر خر بی‌پالان سوار می‌شد و دیگری را بر ترک خود سوار می‌فرمود؛ پرده‌ای بر در خانهٔ او آویخته بود که تصویرهایی داشت، یکی از زنان خویش را گفت: این پرده را از من پنهان کن که هرگاه بدان می‌نگرم، دنیا و زیورهای آن را به یاد می‌آورم. پس به دل خود از دنیا روی گرداند و یاد آن را در خاطر خود میراند و دوست داشت که زینت دنیا از او نهان ماند تا زیوری از آن بر ندارد. دنیا را پایدار نمی‌دانست و در آن، امید ماندن نداشت. پس آن را از خود برون کرد و دل از آن برداشت و دیده از آن برداشت. آری چنین است، کسی که چیزی را دشمن داشت، خوش ندارد که بدان بنگرد یا نام آن نزد وی بر زبان رود و در زندگانی رسول

خدا(ص) برای تو نشانه‌هایی است که تو را به زشتی‌ها و عیب‌های دنیا راهنماست؛ چه او با نزدیکان خویش گرسنه به سر می‌برد و با منزلتی بزرگ که دشت، زشتی‌های دنیا از دیده او فروماند و آن را خوار شمرد. پس نگرنده با خرد خویش بنگرد که: آیا خدا، محمد(ص) را به داشتن چنین صفت‌ها اکرام فرمود، یا او را خوار نمود؟ اگر بگویند: او را خوار کرد، دروغ گفته است و بهتانی بزرگ آورده است؛ پس بایستی بگویند: خدا او را اکرام کرد، پس بدانند که خدا کسی را خوار شمرد که دنیا را برای وی گسترید و آن را از کسی که نزدیک‌تر از همه بدو است، در نوردید. پس آن که خواهد، باید پیامبر خدا(ص) را پیروی کند و بر پی او رود و پای بر جای پای او نهد و گرنه از تباهی ایمن نبود، که همانا خدا محمد(ص) را برای قیامت، و مژده دهنده به بهشت و ترساننده از عقوبت نشانه‌ای ساخت. از دنیا برون رفت و از نعمت آن سیر نخورد؛ به آخرت درشد و گناهی با خود نبرد؛ سنگی بر سنگی نهاد تا جهان را ترک گفت و دعوت پروردگارش را پذیرفت. پس چه بزرگ است مَنّی که خدا بر ما نهاده، و چنین نعمتی به ما داده! پیشروی که باید او را پیروی کنیم و پیشوایی که پا بر جای پای او نهیم. به خدا که این جامهٔ پشمین خود را چندان پینه کردم. که از هر پینه‌کننده شرمساری بردم؛ یکی به من گفت: آن را دور نمی‌افکنی؟ گفتم: از من دور شو که:

زر کامل عیار از بوته بی‌غش چهره افروزد

دل صاحب نظر را سرخ، روز امتحان بینی.^۱

هدف آن دسته از غیر مسلمانان که به تاریخ زندگانی و سیره پیغمبر اسلام(ص) پرداخته‌اند که البته شمارشان اندک نیست؛ معرفی و بلکه تحریف، و نمایاندن سیمایی مه‌آلود و غیرحقیقی از شخصیت رسول خدا(ص) بوده است. در این باره نمی‌توان جانب احتیاط را وانهاد و همگان را با یک دیده نگریست. همان گونه که در میان پیروان مسلمان حضرت، کسانی راه به خطا

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰؛ ترجمهٔ دکتر سید جعفر شهیدی، ۱۶۱-۱۶۳.

پیموده‌اند و به تحریف آگاهانه و یا ناخودآگاه زندگانی پیغمبر(ص) دست یازیده‌اند، در میان غیر مسلمانان، محققان و مؤلفان واقع‌گرایی هستند که تلاش کرده‌اند تا مگر چهره حقیقی آن حضرت را برای مخاطبان خود ترسیم نمایند؛ اگر چه به هر دلیل کمتر توفیق یافته‌اند. شاید بتوان معیارها و ضوابط حاکم بر پژوهش‌های محققان غربی، و نقص منابع مطالعاتی آنان را از عوامل عمده این ناکامی برشمرد.

تا کنون نوشته‌های مورخان و سیره‌نگاران - مسلمان و غیر مسلمان - از زوایا و دیدگاه‌های مختلف و متفاوت مورد نقد و ارزیابی شماری از پژوهش‌گران قدیم و جدید قرار گرفته و از این جهت نیازی به شمارش، یاد کرد و بررسی دوباره این مطالعات دیده نمی‌شود، چنان که همین اثر کنونی هم مورد نقد و ارزیابی پژوهش‌گران معاصر قرار گرفته، شماری از محققان، از زوایای چندی به بررسی، نقد و ارزیابی دیدگاه‌های نویسنده پرداخته‌اند.

نمونه‌ای از این نقدها را در کتابی با عنوان: *رویکرد الصحیح به سیره رسول خدا(ص)* می‌توان دید. در عین حال بررسی و پژوهش در باره مکتب سیره نگاری مؤلف ارجمند را از بایسته‌های مهم پژوهشی در این حوزه می‌دانم که شایسته است، محققان توانمند و خوش ذوق و قریحه، مطابق اصول و مبانی ارزیابی علمی متون و دیدگاه‌ها، آنرا مورد بررسی قرار دهند.

این تألیف ارجمند که تاکنون ده مجلد آن منتشر شده است، به نقد و ارزیابی حدیث در حوزه سیره رسول خدا(ص) ویژگی دارد و نویسنده دانشمند با صرف سالیان دراز با تکیه بر آموزه‌های دینی خصوصاً پای بندی استوار به بینش‌های کلامی شیعه، اخبار و روایات تاریخی را با معیارهایی که در ابتدای کار برای انجام پژوهش‌های علمی صحیح معرفی کرده است، به دقت این موضوع را مورد ارزیابی قرار داده، علاوه بر نشان دادن کاربرد این معیارها و موازین، دیدگاه نهایی را که خود، بر پایه همین معیارها درست می‌داند، تقدیم خواننده می‌کند.

گاهی اوقات روایات و نقل‌های فراوانی از یک واقعه یا حادثهٔ تاریخی را از منابع گوناگون نقل نموده، سپس با حوصله و دقت زایدالوصفی به نقد و ارزیابی آن از وجوه و جنبه‌های متعدد می‌پردازد، چنان که اگر خواننده خود را برای پیمودن این راه دراز مهیا نکرده باشد، چه بسا در میانه‌های مسیر از ادامه آن، احساس ملال و خستگی کند، اما شیوهٔ ابتکاری و کاوش‌های علمی، همت وی را برای آگاهی از سرانجام پژوهش برمی‌انگیزد، به گونه‌ای که از یک سو از حجم انبوه تحریف در حوادث تاریخی و تلاش نامیمون دست‌های پیدا و پنهان برای انحراف حقایق و تزویر وقایع، به منظور تحکیم پایه‌های حکومت باطل ستمگر، انگشت دهشت به دندان می‌گیرد و از سوی دیگر عزم خستگی‌ناپذیر نویسنده برای پیرایش اخبار و متون تاریخی و نمایاندن حقایق پنهان برای حق‌جویان را ستودنی و مثال‌زدنی می‌بیند.

این‌جانب از سال‌ها پیش که ترجمهٔ آثار نویسنده ارجمند را به زبان فارسی آغاز کرد، همواره قصد آن داشت که این تألیف گرانبه را نیز برای خوانندگان و علاقه‌مندان فارسی زبان ترجمه کنم اما هر بار مطالعهٔ این حجم انبوه را از حوصلهٔ مخاطبان خود بیرون می‌یافتم. از همان روزگار، ترجمهٔ گزیده این اثر در ذهنم نقش بست و چنین بود که پس از رایزنی با شماری از صاحب‌نظران این عرصه و کسب موافقت مؤلف ارجمند، بر آن شدم تا گزینشی روان با حفظ ستون فقرات نگارش و اصول نقد و ارزیابی حدیث، و اخبار و متون تاریخی خاص و ابتکاری نویسنده، به اندازه‌ای که برای مخاطب فارسی زبان پسندیده باشد، تقدیم کنم.

از درگاه خداوند متعال مسألت دارم که ما را در تحقق این هدف و آرزو، توفیق عنایت فرماید.

۱۳۸۴/۲/۶

مطابق با

۱۷ ربیع‌الاول ۱۴۲۶

تهران، محمد سپهری

سیرت جاودانه

ترجمه و تلخیص کتاب الصحیح من سیرة النبی الاعظم (ص)

دکتر محمد سپهری

(جلد دوم)

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه : سیرت جاودانه

ترجمه و تلخیص الصحیح من سیرة النبی الاعظم (ص)

پژوهشکده: فرهنگ و مطالعات اجتماعی ، گروه علمی: تاریخ و تمدن ، مترجم: دکتر محمد سپهری ،

ناظر علمی: محمد امیر شیخ توری

موضوع اصلی: تاریخ اسلام

موضوع فرعی: زندگانی و سیره رسول اکرم(ص)

مدت انجام تحقیق: ۲ سال

فهرست

- بخش هفتم: از بدر تا احد..... ۲۱
- فصل اول - شخصیت‌ها و حوادث..... ۲۳
۱. وفات رقیه ۲۳
۲. ازدواج عثمان با ام‌کلثوم ۲۴
۳. هجرت زینب ۲۴
۴. ام‌سلمه در خانه پیغمبر (ص) ۲۶
۵. حفصه در خانه پیغمبر (ص) ۳۱
۶. زینب دختر خزیمه در خانه پیغمبر (ص) ۳۲
۷. راز ازدواج‌های رسول خدا (ص) ۳۲
۸. تحریم شراب ۳۸
- تحریم شراب، تدریجی یا دفعی؟ ۴۲
۹. تغییر قبله ۴۴
۱۰. خون‌خواهی قریش در حبشه ۴۸
۱۱. سرانجام ابولهب ۴۹
۱۲. پیروزی روم بر ایران ۴۹
- فصل دوم - علی و فاطمه (ع) ۵۱
۱. پیوند خجسته ۵۱

- حدیث همسری ۵۲
۱. ویژگی های ازدواج علی و فاطمه (ع) ۵۵
- ب. نست بدجال ۵۶
- ج. نظر فاطمه (س) ۵۹
- روایت درست ۶۰
- د. ام سلمه و بنت عمیس در عروسی زهرا (س) ۶۲
- ه. علی (ع)، برادر و داماد ۶۴
۲. ولادت امام حسن (ع) ۶۴
- ا. اسماء بنت عمیس ۶۶
- ب. حسن و حسین، دو نام جدید ۶۶
- ج. شیرخواری حسن (ع) از ام الفضل ۶۷
۳. حدیث سدالابواب ۶۸
- ا. منابع حدیث سدالابواب ۷۰
- ب. ناصیان و حدیث سدالابواب ۷۲
- ج. فقط خانه های مهاجران ۷۴
- د. خانه علی (ع) ۷۴
- فصل - سوم غزوه ها و سربه های دفاعی ۷۷
۱. غزوه های بنی سلیم و غطفان ۷۷
۲. غزوه سویق ۷۸
۳. غزوه ذی امر ۷۹
۴. سربه قرده ۸۱
- ا. کور و قضاوت ۸۲
- ب. اهداف غزوه ها و سربه ها ۸۲
- ج. آزادی و نماز ۸۴
- د. پنهان کاری در غزوات ۸۵

- ۸۵ ..... ۵. قریش در خطر.....
- ۸۶ ..... ۶. نقد قضیه دغشور.....
- ۸۹ ..... فصل - چهارم پیمان‌شکنی یهودیان و ترورهای منظم.....
- ۸۹ ..... ۱. موضع پیامبر(ص) در قبال یهود.....
- ۹۰ ..... ۲. عملیات نظامی.....
- ۹۰ ..... ۳. قتل‌های منظم.....
- ۹۱ ..... ا. ابو عففک.....
- ۹۱ ..... ب. عصماء دختر مروان.....
- ۹۳ ..... ج. کعب بن اشرف.....
- ۹۶ ..... د. ابن سنینه.....
- ۹۶ ..... ه. ابورافع.....
- ۹۸ ..... ۱. اسلام و قتل غافل گیرانه.....
- ۱۰۰ ..... ۲. رعب و وحشت یهود.....
- ۱۰۱ ..... ۳. ابن اشرف و ابوسفیان.....
- ۱۰۱ ..... ۴. نقش محمد بن مسلمه.....
- ۱۰۳ ..... فصل - پنجم جنگ‌های فراگیر و سرنوشت‌ساز با یهود.....
- ۱۰۳ ..... ۱. نقش قریش در پیمان‌شکنی یهود.....
- ۱۰۴ ..... ۲. افزایش تهدید بنی قین قاع.....
- ۱۰۷ ..... ا. نزول آیه سوره مائده.....
- ۱۰۸ ..... ب. پرچم.....
- ۱۰۹ ..... ج. خمس.....
- ۱۱۰ ..... د. اهداف و نتایج غزوه.....
- ۱۱۱ ..... ه. حجاب.....
- ۱۱۱ ..... ۶. پذیرش درخواست عبدالله بن ابی.....

- بخش هشتم: جنگ احد و پیامدهای آن ۱۱۳
- فصل - اول - به سوی نبرد ۱۱۵
۱. حادثه به روایت مورخان ۱۱۵
۲. سپاه قریش در راه احد ۱۱۷
۳. خبر قریش در مدینه ۱۱۹
۴. طبقه‌بندی اطلاعات ۱۲۱
۵. قریش در حوالی مدینه ۱۲۱
- أ. شناخت پیامبر(ص) از وضعیت نیروهای خودی ۱۲۲
- ب. وادادگی قریش ۱۲۳
۶. رایزنی با یاران ۱۲۳
- أ. پیامبر(ص) و رأی دیگران ۱۲۶
- ب. اهداف پیامبر(ص) از مشورت ۱۲۹
- ج. دیدگاه پیغمبر(ص) ۱۲۹
- د. پوشیدن لباس جنگ ۱۳۴
۷. بستن پرچم‌ها ۱۳۵
۸. ساز و برگ سپاه مسلمانان ۱۳۸
۹. بازگشت منافقان ۱۳۸
۱۰. بازگرداندن خردسالان ۱۳۹
۱۱. پاسداری از سپاه ۱۴۰
- فصل - دوم - پیروزی و شکست ۱۴۳
۱. صف‌آرایی ۱۴۳
- أ. در میان دو زره ۱۴۴
- ب. منطق قبیله‌گرایی ابوسفیان ۱۴۵
۲. ابودجانة و شمشیر ۱۴۵
۳. آغاز نبرد ۱۴۷

- ۱۴۹..... أ. بنی مخزوم و اهل بیت
 ۱۵۰..... ب. زبیر و مقداد مسؤول سواران
 ۱۵۰..... ج. قاتل پرچم‌داران قریش
 ۱۵۱..... ۴. شکست قریش
 ۱۵۲..... أ. چرا احدی از زنان قریش اسیر نشد؟
 ۱۵۴..... ب. مقایسه
 ۱۵۴..... ۵. شکست پس از پیروزی
 ۱۵۶..... ۶. دعوت به مقاومت و پایداری
 ۱۵۷..... ۷. علی(ع) و دسته‌های سپاه دشمن
 ۱۵۹..... ۸. شهادت حمزه
 ۱۶۰..... ۹. دعای پیغمبر(ص)
 ۱۶۲..... ۱۰. پایداری و ثبات علی(ع)
 ۱۶۳..... أ. علی از من است
 ۱۶۴..... ب. ذوالفقار
 ۱۶۷..... ۱۱. فراریان احد
 ۱۷۰..... چرا اختلاف؟
 ۱۷۱..... ۱۲. شکست پس از پیروزی، چرا؟
 ۱۷۵..... فصل - سوم - معرکه نبرد
 ۱۷۵..... ۱. ترس‌گشونده
 ۱۷۶..... ۲. بازگشت مسلمانان
 ۱۸۱..... ۳. حمزه، سید شهیدان
 ۱۸۵..... ۴. شمار شهیدان احد
 ۱۸۶..... ۵. زیارت قبور شهیدان احد
 ۱۸۷..... ۶. شمار کشته‌های قریش
 ۱۸۸..... ۷. قریش در اندیشه غارت مدینه

- فصل - چهارم غزوه حمراء الاسد ۱۹۱
۱. تعقیب دشمن ۱۹۱
۲. فقط مجروحان احد ۱۹۱
۳. دو اسیر در دست مسلمانان ۱۹۴
۴. اهداف و نتایج حمراء الاسد ۱۹۵
- بخش نهم - شخصیت‌ها و حوادث ۱۹۷
- فصل - اول زید بن ثابت ۱۹۹
۱. انگیزه بحث ۱۹۹
۲. حادثه مشکوک ۲۰۰
- ا. روایات و اخبار ۲۰۰
- ب. نقد و بررسی ۲۰۳
- ج. دو نکته ۲۰۸
۳. زید و جمع قرآن ۲۱۰
- ا. سیاست و فضیلت تراشی ۲۱۲
- ب. تفکر سیاسی زید بن ثابت ۲۱۲
- فصل - دوم آزادی سلمان فارسی ۲۱۷
۱. روایت آزادی ۲۱۷
- ا. تاریخ جنگ خندق ۲۱۷
- ب. تاریخ آزادی سلمان ۲۲۱
۲. پیمان نامه مفادات ۲۲۲
- ا. درنگ‌هایی در نامه مفادات ۲۲۲
- ب. پاسخ اشکالات ۲۲۳
۳. داستان آزادی سلمان به طریق دیگر ۲۲۷
- ا. چند اشکال ۲۲۹
- ب. روایت نزدیک به قبول ۲۳۰

- ج. نخل عمر ۲۳۰
۴. نقش خلیسه در آزادی سلمان ۲۳۳
۵. چه کسی سلمان را آزاد کرد ۲۳۵
۶. ابوبکر و آزادی سلمان ۲۳۸
- چرا دروغ؟ ۲۳۸
۷. وفات سلمان ۲۴۰
- فصل - سوم ولادت امام حسین(ع) ۲۴۳
۱. ولادت امام حسین(ع) ۲۴۳
۲. عقیقه و نام‌گذاری ۲۴۵
۳. نقد و بررسی روایات ۲۴۶
۴. بارداری و زایمان ۲۴۷
۵. روایت اسماء ۲۴۹
۶. گرامیداشت نوزاد ۲۵۱
۷. شیر خواری حسین(ع) از ام الفضل ۲۵۲
۸. پندارهای ابونعیم ۲۵۳
۹. محاسبات اشتباه ۲۵۵
- فصل - چهارم وفات برخی شخصیت‌ها ۲۵۹
۱. ام‌کلثوم ۲۵۹
۲. عبدالله بن عثمان ۲۶۲
- أ. نواده دختری رسول خدا(ص) ۲۶۲
- ب. نام‌گذاری ۲۶۲
- ج. وفات عبدالله ۲۶۳
- د. ورود پیغمبر(ص) به قبر عبدالله ۲۶۳
- ه. پسر عثمان، حقیقت یا خیال؟ ۲۶۴
۳. زینب دختر خزیمه ۲۶۴

۴. فاطمه بنت اسد ۲۶۶
۵. عمره مادر سعد بن عباده ۲۷۱
۶. ابوسلمه ۲۷۱
- أ. هجرت ابوسلمه ۲۷۴
- ب. ابوسلمه در حنین ۲۷۴
- ج. نزول آیه در شأن ابوسلمه ۲۷۵
- بخش دهم - از احد تا بنی نضیر ۲۷۷
- فصل - اول از نوع دوستی تا مناسبات سیاسی ۲۷۹
۱. کمک‌های بشر دوستانه ۲۷۹
۲. هیأت‌های عرب در حضور رسول اکرم (ص) ۲۸۲
- أ. هیأت بلال بن حارث ۲۸۲
- ب. هیأت ضمام بن ثعلبه ۲۸۴
- ج. نیرنگ مقیس بن حبابه ۲۸۵
- فصل - دوم دو سریه پیروزمند ۲۸۷
۱. سریه ابوسلمه ۲۸۸
۲. سریه عبدالله بن اُنیس ۲۹۳
- أ. اعتبار روایت ۲۹۵
- ب. تاریخ روایت ۲۹۶
- ج. دشمنی هذیل و خزاعه ۲۹۷
- د. جواز تیرک به آثار رسول خدا (ص) ۲۹۷
- فصل - سوم فاجعه رجیع ۲۹۹
۱. حادثه به روایت مورخان ۲۹۹
۲. ما و حادثه رجیع ۳۰۴
۳. تناقض در روایات حادثه رجیع ۳۰۵
- أ. تاریخ سریه رجیع ۳۰۶

- ب. تقدم و تأخر فاجعه رجيع و بشر معونه ۳۰۶
- ج. هدف اعزام سريره ۳۰۶
- د. شمار افراد سريره ۳۰۷
- ه. امير سريره ۳۰۷
- و. شمار مهاجمان ۳۰۸
- ز. كشته‌های همراه عاصم ۳۰۸
- ح. خريدار خبيب ۳۰۸
- ط. قيمت اسيران ۳۰۹
۴. نقد و بررسى ۳۱۰
۱. سبب سريره رجيع ۳۱۰
۲. جسد عاصم بن ثابت ۳۱۲
۳. عاصم و قتل عقبه ۳۱۳
۴. خبيب و بنى نجار ۳۱۳
۵. عبدالله بن طارق و معتب بن عبيد ۳۱۴
۶. نزول آيات قرآنى به مناسبت رجيع ۳۱۵
۷. نماز خبيب ۳۱۷
۵. عمرو بن اميه ضمّرى و جسد خبيب ۳۱۸
۶. نقش زبير و مقداد ۳۲۱
- أ. تناقض روايات ۳۲۳
- ب. آيه شراء ۳۲۴
- ج. جنازه زيبدين دثنه ۳۲۵
- د. رسول خدا(ص) و عمرو بن اميه ضمّرى ۳۲۵
۷. حقيقت چيست؟ ۳۲۶
- فصل - چهارم سريره بشر معونه ۳۲۷
۱. بشر معونه به روايت طبرى ۳۲۷

- ۳۳۲..... ۲. بشر معونه به روایت طبرانی
- ۳۳۳..... ۳. بشر معونه به روایت سیدبن طاووس
- ۳۳۵..... ۴. تناقض روایات و متون بشر معونه
- ۳۳۵..... ا. تاریخ سریه
- ۳۳۶..... ب. سبب اعزام سریه
- ۳۳۷..... ج. فرمانده سریه
- ۳۳۷..... د. شمار افراد سریه
- ۳۳۷..... ه. مهاجران یا انصار
- ۳۳۸..... و. قاتل حرام بن ملحان
- ۳۳۸..... ز. قاتل عامر بن فهیره
- ۳۳۸..... ح. نجات یافته
- ۳۴۰..... ۵. زوایای تاریک
- ۳۴۰..... ا. تاریخ سریه بشر معونه
- ۳۴۱..... ب. فاجعه رجیع و بشر معونه
- ۳۴۱..... ج. بشر معونه و غزوة بنی نضیر
- ۳۴۴..... د. انصار در بشر معونه
- ۳۴۵..... ه. سعد بن ابی وقاص در بشر معونه
- ۳۴۶..... و. عامرة بن فهیره در آسمان
- ۳۴۹..... این همه تعظیم، چرا؟
- ۳۵۰..... ز. آیات منسوخ
- ۳۵۲..... حقیقت چیست؟
- ۳۵۵..... بخش یازدهم: جنگ بنی نضیر
- ۳۵۷..... فصل - اول جنگ بنی نضیر در متون تاریخی
- ۳۵۷..... ۱. ضرورت بحث
- ۳۵۹..... ۲. غزوة بنی نضیر به روایت ابن کثیر

- ۳۶۶..... ۳. نبرد بنی نضیر.....
- ۳۷۵..... فصل - دوم محاصره و جنگ.....
- ۳۷۶..... ۱. تاریخ جنگ بنی نضیر.....
- ۳۷۹..... ۲. سبب جنگ بنی نضیر.....
- ۳۸۳..... ۳. پیمان شکنی بنی نضیر و عکس العمل مسلمانان.....
- ۳۸۵..... ۴. توطئه و پیمان شکنی.....
- ۳۸۹..... ا. پیمان شکنی یهودیان.....
- ۳۸۹..... ب. تعهد و التزام پیامبر(ص) به پیمان‌ها و میثاق‌ها.....
- ۳۹۰..... ج. موضع کوبنده مسلمانان در قبال یهودیان پیمان شکن.....
- ۳۹۱..... فصل - سوم سیاست حکیمانه.....
- ۳۹۱..... ۱. حکمت و درایت در اتخاذ موضع.....
- ۳۹۳..... ۲. فرستاده اوسی.....
- ۳۹۴..... ۳. پرچم‌دار.....
- ۳۹۸..... ۴. موقعیت جغرافیایی.....
- ۳۹۸..... ۱. بنی قریظه.....
- ۳۹۹..... ۲. بنی نضیر.....
- ۳۹۹..... ۳. منازل خطمه.....
- ۴۰۰..... ا. منازل بنی نضیر در شرق مدینه.....
- ۴۰۲..... ب. نزدیکی خطمه به بنی نضیر.....
- ۴۰۳..... ۵. بریدن و سوزاندن درختان خرما.....
- ۴۰۶..... ا. چرا عبدالله بن سلّام؟.....
- ۴۰۶..... ب. تردیدهای در حدّ تهمت.....
- ۴۰۷..... ج. قطع یا آتش زدن؟.....
- ۴۰۷..... ۶. پراکندگی و یکپارچگی.....
- ۴۱۰..... ۷. بی‌وفایی یهودیان و منافقان.....

۸. ویران‌گری بنی‌نضیر ۴۱۲
- نقد و بررسی ۴۱۵
۹. حشر اوّل ۴۱۶
۱۰. آیه لا اکراه فی الدین ۴۲۶
۱۱. خبیر یا شام؟ ۴۲۷
- فصل - چهارم اموال بنی‌نضیر ۴۲۹
۱. اموال بنی‌نضیر، خالصه پیغمبر(ص) ۴۲۹
۲. عدم تخمیس اموال بنی‌نضیر ۴۳۲
۳. نقد و بررسی ۴۳۸
- أ. صدقات و خالصجات ۴۳۸
- ب. ارث و ترکه رسول خدا(ص) ۴۳۹
۴. اموال بنی‌نضیر، فیء یا غنیمت؟ ۴۴۰
۵. مهاجران و اموال بنی‌نضیر ۴۴۳
۶. بهره‌برداران از زمین‌های بنی‌نضیر ۴۴۶
- بخش دوازدهم: از اخراج بنی‌نضیر تا نبرد خندق ۴۵۱
- فصل - اوّل غزوه ذات الرقاع ۴۵۳
۱. غزوه ذات الرقاع به روایت مورخان ۴۵۴
۲. وجه تسمیه ذات الرقاع ۴۵۶
۳. تاریخ غزوه ذات الرقاع ۴۵۸
- دیدگاه ما ۴۵۹
۴. یک یا دو جنگ؟ ۴۶۳
۵. جانشین پیغمبر(ص) در مدینه ۴۶۳
۶. فداکاری عبّاد بن بشر ۴۶۵
۷. داستان غورث بن حارث ۴۶۶

- فصل - دوم تشریح احکام و کرامات ۴۶۹
۱. نماز خوف ۴۶۹
- نقد و بررسی ۴۶۹
۲. نماز شکسته ۴۷۲
۳. شتر جابر ۴۷۴
۴. بدهی پدر جابر ۴۷۶
۵. فداکاری پرنده، و رحمت خداوند ۴۷۷
۶. تخم شتر مرغ ۴۷۷
- فصل - سوم غزوه بدر الموعده ۴۷۹
۱. تاریخ غزوه بدر الموعده ۴۸۰
۲. غزوه بدر الموعده به روایت مورخان ۴۸۱
- أ. آیات سوره آل عمران ۴۸۶
- ب. موضع ابوبکر و عمر ۴۸۸
۳. نقد دیدگاه واقدی ۴۹۱
۴. جانشینی عبدالله بن ابی ۴۹۳
۵. قدرت اسلام ۴۹۴
۶. هشت روز انتظار ۴۹۶
۷. بازرگانی در بدر الموعده ۴۹۷
- فصل - چهارم غزوه دومة الجندل ۵۰۱
۱. چند نکته توضیحی ۵۰۱
۲. تاریخ غزوه دومة الجندل ۵۰۲
۳. سبب غزوه دومة الجندل ۵۰۲
- أ. مدت غیبت پیغمبر (ص) از مدینه ۵۰۵
- ب. بازگشت قبل از رسیدن ۵۰۵
- ج. حقیقت یا خیال؟ ۵۰۷

- ۵۰۹..... د. قرارداد با عینة بن حصن
- ۵۱۱..... بخش سیزدهم: جنگ احزاب
- ۵۱۳..... فصل - اول احزاب در راه مدینه
- ۵۱۶..... ۱. احزاب به روایت مورخان
- ۵۲۱..... ۲. تجمع قوا
- ۵۲۲..... ۳. احزاب در راه مدینه
- ۵۲۳..... ۴. نقد و بررسی
- ۵۲۴..... ا. تاریخ جنگ خندق
- ۵۲۹..... ب. فصل درو
- ۵۳۰..... ج. مشارکت حارث بن عوف در جنگ خندق
- ۵۳۲..... د. شرکت ابورافع در جنگ خندق
- ۵۳۲..... ه. شرکت ابوالاعور در جنگ خندق
- ۵۳۴..... و. شأن نزول آیه سوره نساء
- ۵۳۷..... ز. تشویق و ترغیب یهود
- ۵۴۰..... ح. اهداف جنگ خندق
- ۵۴۳..... ۵. خرمای خبیر
- ۵۴۵..... فصل - دوم خندق، نقشه جنگ و دفاع
- ۵۴۵..... ۱. شورای جنگی در مدینه
- ۵۴۷..... ا. گزارش حرکت سپاه احزاب
- ۵۴۷..... ب. پیشنهاد حفر خندق
- ۵۵۰..... ج. شیوه رایزنی و مشورت
- ۵۵۱..... ۲. خندق
- ۵۵۲..... ا. موقعیت خندق
- ۵۵۵..... ب. گذرگاه‌های خندق
- ۵۵۶..... ج. سایر ویژگی‌های خندق

- ۵۵۶..... د. مدت حفر خندق
- ۵۵۸..... ه. نتایج حفر خندق
- ۵۶۰..... ۳. سنت و تجدد
- ۵۶۱..... فصل - سوم حفر خندق، حوادث و نشانه‌ها
- ۵۶۱..... ۱. شدايد و متاعب
- ۵۶۲..... ۲. حفر خندق به روايت مورخان
- ۵۶۳..... أ. وسایل حفاری
- ۵۶۳..... ب. تقسیم کار
- ۵۶۴..... ج. مشارکت پیغمبر(ص)
- ۵۶۷..... د. منافقان در خندق
- ۵۶۸..... ه. ممنوعیت رجزخوانی حسان بن ثابت و کعب بن مالک
- ۵۷۱..... و. سلمان فارسی
- ۵۷۵..... ۳. کرامات
- ۵۷۵..... أ. پیش‌گویی صادق
- ۵۷۶..... ب. سنگ سخت
- ۵۷۶..... ج. کاخ‌های ایران و روم
- ۵۸۰..... د. مهمانی جابر
- ۵۸۱..... ه. غذای دست نخورده
- ۵۸۲..... و. مثنی خرمات
- ۵۸۲..... ز. پای شکسته
- ۵۸۳..... فصل - چهارم رویارویی سپاه اسلام و لشکر احزاب
- ۵۸۳..... ۱. بسیج نیروها
- ۵۸۴..... ۲. مقرر فرماندهی
- ۵۸۵..... ۳. سان دیدن از رزمندگان
- ۵۸۶..... ۴. زنان و کودکان

- ۵۸۶..... ۵. پاسداری از گذرگاه‌ها
- ۵۸۷..... ۶. پرچم جنگ
- ۵۸۷..... ا. پرچم مشرکان
- ۵۸۸..... ب. پرچم مسلمانان
- ۵۸۸..... ۷. شعار جنگ
- ۵۹۰..... ۸. شمار نیروها و تجهیزات سپاه اسلام
- ۵۹۳..... ۹. شمار نیروهای احزاب
- ۵۹۵..... ۱۰. تجهیزات احزاب
- ۵۹۶..... ۱۱. غرور قریش
- ۵۹۷..... ۱۲. نامه تهدیدآمیز ابوسفیان
- ۵۹۹..... فصل - پنجم پیمان شکنی بنی‌قریظه
- ۵۹۹..... ۱. گزارش‌ها
- ۶۰۳..... ۲. گروه حقیقت یاب
- ۶۰۷..... فصل - ششم محاصره و جنگ
- ۶۰۸..... ۱. مدت محاصره
- ۶۰۹..... ۲. پاسداری
- ۶۱۳..... ۳. فضائل موهوم
- ۶۱۵..... ۴. زنان پیغمبر (ص) در جنگ خندق
- ۶۱۷..... ۵. رویارویی دو گروه
- ۶۱۷..... ۶. درگیری‌های پراکنده
- ۶۲۳..... ۷. کشتار گشتی‌های مسلمان
- ۶۲۴..... ۸. حدیث ام سلمه
- ۶۲۷..... ۹. تیر خوردن سعد بن معاذ
- ۶۳۰..... سعد در خیمه رفیده
- ۶۳۱..... ۱۰. درگیری‌های پراکنده با بنی‌قریظه

- ۶۳۱..... ا. اندیشه یورش شبانه به مدینه
- ۶۳۳..... ب. خوات بن جبیر و مرد یهودی
- ۶۳۴..... ج. تحرکات یهود
- ۶۳۵..... د. قتل نجدان
- ۶۳۶..... ه. صفیه، حسّان و مرد یهودی
- ۶۳۹..... فصل - هفتم ضربت علی(ع)
- ۶۳۹..... ۱. عبور از خندق
- ۶۴۲..... ۲. همآورد خواهی عمرو
- ۶۴۵..... ۳. مقابله اسلام و شرک
- ۶۴۷..... ۴. خصلت‌های سه‌گانه و قتل عمرو
- ۶۵۰..... ۵. علی جوان و دو پیر قریش
- ۶۵۱..... ۶. جراحت علی(ع)
- ۶۵۲..... ۷. زره عمرو بن عبدود
- ۶۵۴..... ۸. اخلاص عمل
- ۶۵۵..... ۹. نشان افتخار
- ۶۵۸..... ۱۰. جسد عمرو
- ۶۵۹..... ۱۱. قتل عمرو، شکست احزاب و بنی قریظه
- ۶۶۰..... ۱۲. تاریخ قتل عمرو
- ۶۶۰..... ۱۳. قتل حسبل بن عمرو
- ۶۶۱..... ۱۴. قتل نوفل بن عبدالله
- ۶۶۵..... فصل - هشتم پایان جنگ احزاب (خندق)
- ۶۶۵..... ۱. نقش نعیم بن مسعود
- ۶۷۸..... ۲. شایعات و جنگ روانی
- ۶۷۹..... ۳. دعا و ابتهاج
- ۶۸۲..... ۴. باد و فرشتگان

۵. مأموریت حذیفه بن یمان ۶۸۵
۶. نامه ابوسفیان پیش از کوچ ۶۹۰
۷. کوچ ذلیلانه ۶۹۲
۸. نقش مبارزه علی(ع) در خندق ۶۹۴
۹. شهدای مسلمان در خندق ۶۹۹
۱۰. کشته‌های احزاب ۷۰۱
۱۱. بازگشت به مدینه ۷۰۱
- منابع و مأخذ ۷۰۵
- فهرست اعلام ۷۴۵